

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-3-21-27>

 <https://orcid.org/0000-0003-3214-7675>

ДЕСЯТОВ Тимофій

доктор педагогічних наук, професор,
професор катедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: desyatov50@ukr.net

 <https://orcid.org/0000-0002-2777-6568>

БАРДАДИМ Олег

викладач катедри освітнього і соціокультурного менеджменту та соціальної роботи,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: bardadym.oleh520@vu.cdu.edu.ua

УДК 378.014.6(477)(045)

ЯКІСТЬ ОСВІТИ – ОЗНАКА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У статті висвітлено категорії «якість освіти» у контексті синергії наукових підходів: системного синергетичного.

Зазначено, що така інтерпретація може слугувати теоретико-методологічним підґрунтям досліджуваного феномену.

Проаналізовано різні підходи до визначення поняття «якість освіти».

Доведено, що розуміння якості та її індикаторів є дискусійним через широке коло зацікавлених сторін у сфері освіти.

З'ясовано, що поняття «якість освіти» найкраще тлумачити з огляду споживачів освіти.

Досліджено витoki зародження руху за якість освіти.

З'ясовано, що саме з промисловості походять концепції та методологія управління якістю (TQM).

Ключові слова: *якість освіти; стейкхолдер; соціальний інтелект; освітній процес; стандарт якості; TQM; індустріалізація; стандарти; інспекція якості; менеджмент.*

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем сучасних Євроінтеграційних процесів залишається забезпечення її якості. Це пояснюється зростанням вимог до фахівців серед яких чільне місце посідає здатність до неперервного навчання, продукування знань. Для отримання «позитивного результату», який має безумовний вплив на якість освіти, її зміст, шляхи реалізації тощо, потрібно обрати чітку стратегію організації навчального процесу» (Десятов, 2022, с. 11). Й від того, у який спосіб буде організований процес навчання, з якими акцентами, формами впливу, й залежатиме результат якості освіти (Десятов, 2022, с. 11–12). Наразі ж ми спостерігаємо різні інтерпретації щодо розуміння поняття «якість освіти». Не враховуємо, що воно може бути різним через широке коло зацікавлених сторін у сфері освіти. Тому якість освіти найкраще тлумачити з погляду споживачів освіти.

Категорія «якість освіти» за своєю сутністю «відображає різні аспекти освітнього

процесу: філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні та ін.» (Шостаківська, 2021, с. 137–138). Тому для нашого дослідження буде цінним обґрунтування якості освіти в контексті витоків її розвитку.

Щоб дослідити, як зародився рух за якість, потрібно зрозуміти його витoki в промисловості. Саме з промисловості походять концепції та методологія TQM.

Доречним для нашого дослідження є: «тлумачення феномену якості освіти експертами Міжнародного фонду «Відродження», які проводили аналітичне дослідження реформування національної освітньої політики. Якість освіти ними визначається як характеристика певного освітнього продукту, як характеристика освіти з точки зору суб'єктів цього процесу, який є сферою їхньої професійної діяльності» (Батечко, 2017, с. 8; Булах, 2001, с. 6–7).

За таких умов потребують вивчення та порівняння різноманітних підходів до оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, узагальнення досвіду зарубіжних та вітчизняних університетів зі створення системи забезпечення якості підготовки фахівців та технологій її забезпечення» (Батечко & Лут, 2018, с. 133). Доречно зауважити, що в зазначеному проблемному колі сучасна наука (Медведовська, 2012) має доволі як теоретичних, так і практичних напрацювань. Створення закладами вищої освіти системи забезпечення якості, «методики розробки складових комплексного оцінювання якості» (Медведовська, 2012, с. 96), загальні питання з забезпечення якості вищої освіти стали предметом дослідження як українських, так і зарубіжних науковців, як от: О. Бардадим, В. Приходько, В. Новіков, А. Стеблецький, Л. Грицаєнко, М. Наусбаум, Й. Саєд, А. Віттек.

Однак, на нашу думку, у зазначеному контексті актуальними залишаються пи-

тання, що стосуються побудови «системи менеджменту якості вищої освіти та технологій її забезпечення в контексті кращих міжнародних практик» (Батечко & Лут, 2018, с. 133).

У цьому контексті актуальність і доцільність вивчення зазначеної проблеми не викликає сумніву і має практичне значення для керівництва і менеджерів усіх рівнів ЗВО, що і стало предметом нашої роботи.

Мета дослідження. Стаття є внеском у розгляд проблеми забезпечення якості вищої освіти в контексті європеїзації та інтеграції вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти. Ґрунтуючись на аналізі наукових праць, ми намагалися дослідити витоки зародження руху за якість, що дало нам можливість визначити концепції та методологію TQM.

Методи дослідження. Основою реалізації дослідницької мети є використання таких методів дослідження як аналіз (проаналізовано витоки розвитку категорії «якість освіти»), синтез (визначено основні теорії забезпечення якості), узагальнення (визначено характеристику освіти з точки зору суб'єктів цього процесу, який є сферою їхньої професійної діяльності).

Виклад основного матеріалу. Якість у наш час, цілком справедливо, є високим пріоритетом і стала чи не самим предметом дискусій про освіту. На сьогодні ця проблема можливо не так актуальна, але як забезпечити якість освіти досі залишається не визначеною. Усе ще існує величезна прірва між риторикою та реальним розумінням. Філософія піонерів руху за якість Демінга, Джурана і Кросбі не перейшла в повній мірі в практику освіти. Чи розуміємо ми, що якість – це покращення навчання учнів та студентів, розширення можливостей викладачів та науково-педагогічних працівників, підтримка командної роботи, забезпечення лідерства?

Революція знань призвела до швидкого прогресу в техніці. Це інтелектуалізувало та змінило умови праці. Щоб упоратися з інформаційною епохою, кожній людині потрібен високий рівень освіти. Високі освітні досягнення є правом кожної людини в усьому світі. Для цього кожна людина повинна мати якісну освіту. У нашому повсякденному житті ми зазвичай сприймаємо якість як належне, особливо коли вона регулярно надається. Але ми всі надто гостро усвідомлюємо, коли його не вистачає. Ми часто усвідомлюємо важливість якості (Батечко, 2019, с.12). лише тоді, коли відчуваємо розчарування та марнування часу пов'язані з її відсутністю. В одному ми можемо бути впевнені: якість – це те, що ро-

бить різницю між тим, щоб бути відмінним чи звичайними речами. Усе частіше якість визначає різницю між успіхом і невдачею. Якість важко піддається визначенню і є недосяжним поняттям. Н. Пфєфвер і А. Кут (Pfeffer & Coote, 1991) навіть описали це як «обширне поняття» тому, що у науковому середовищі немає чітко визначеного терміну «якість».

Огляд наукової літератури (Новіков 2021, 2020; Бардадим, 2019; Батечко, 2019; Стеблинський, 2020; Грицаєнко, 2020) свідчить про відсутність консенсусу щодо того, як слід концептуалізувати та оцінювати якість вищої освіти. Таким чином, розуміння якості та її індикаторів є дискусійним через широке коло зацікавлених сторін у сфері освіти: студенти, працівники, роботодавці, професійні освітні організації, державні органи, фінансові установи. Для кожного з цих стейкхолдерів поняття «якості вищої освіти» (Огнев'юк, Сисоєва, 2015) є різним, і це може бути зумовлено їхніми власними інтересами. Наприклад, «промисловець визначає і вимірює якість вищого навчального закладу, враховуючи кількість гнучких і кваліфікованих випускників, готових приймати виклики. Для уряду значення якості описується в термінах кількості підготовлених фахівців, яких випускає заклад. Студент може вимірювати якість закладу, зважаючи на власний розвиток, зумовлений навчанням у закладі» (Nussbaum, 2006).

Як бачимо, поняття «якість освіти» найкраще тлумачити з погляду споживачів освіти.

В освітньому контексті якість освіти розуміється «як ознака розвитку освіти в цілому в державі, але в той же час це показник відповідності освітньої політики та реформи освіти особистим та соціальним потребам. На сучасному етапі розвитку суспільства проблеми якості освіти пов'язані також із розвитком нової інформаційної цивілізації, де розвиток якісного середовища для людей, соціального інтелекту та системи освіти стає визначальним фактором прогресу людства» (Батечко та ін., 2020, с. 62). Як вважають укладачі Н. Батечко, О. Бульвінська, О. Локшина, Н. Мосьпан, О. Проценко, С. Сисоєва, І. Соколова, «якість освіти – відповідність результатів навчання вимогам, установленим законодавством, відповідним стандартом освіти та/або договором про надання освітніх послуг; якість освітньої діяльності – рівень організації, забезпечення та реалізації освітнього процесу, що забезпечує здобуття особами якісної освіти та відповідає вимогам, установленим законодавством та/або договором про надання освітніх послуг» (Батечко та ін., 2020, с. 63).

Якість – це ідея, час якої настав. У Великій Британії функціонує Хартія громадянина, модель досконалості бізнесу та стандарт «Інвестори в людях». У Сполучених Штатах є премія М. Болдріджа, а в японців – премія Демінга. Європейський фонд управління якістю розробив успішну Європейську нагороду за якість, а на міжнародному рівні існує важлива серія Міжнародних стандартів ISO 9000. Це лише деякі з найвпливовіших нагород і стандартів якості, які були запроваджені в останні роки для просування якості та досконалості в широкому спектрі галузей і послуг. Це нове усвідомлення якості дійшло тепер до освіти. Від навчальних закладів також вимагають розробити власні підходи до якості та продемонструвати стабільні якісні послуги. Якщо навчальні заклади не зможуть надати найкращі послуги в освітній галузі, вони ризикують втратити студентів, які оберуть одного з їхніх конкурентів.

Щоб дослідити як зародився рух за якість, потрібно зрозуміти його витоки в промисловості. Саме з промисловості походять концепції та методології TQM.

У промисловості завжди існувала потреба в тому, щоб продукція відповідала їхнім специфікаціям і приносила задоволення клієнтам і співвідношення ціни та якості. Досягнення стабільної якості дозволяє споживачам мати впевненість у продукті та його виробниках.

Забезпечення якості стало проблемою з приходом індустріалізації. До цього майстри встановлювали й підтримували власні стандарти, від яких залежала їх репутація й засоби до існування. Вони заснували гільдії, які регулювали якість і розробляли програми учнівства, які забезпечували належну підготовку та регулювання ремесла. Поява масового виробництва повністю змінила акценти. Майстри більше не були відповідальними за виробництво якісних продуктів. Замість цього виробничий процес розбив роботу на вузькі й повторювані завдання. Це забрало в працівника можливість самостійної перевірки якості.

Одна істотна риса ремесла – відповідальність робітника за якість продукту – була втрачена при масовому виробництві товарів. Нові методи виробництва, пов'язані з науковим підходом до управління та ім'ям Ф.В. Тейлора, на рубежі XX століття зняли з робітників відповідальність за якість продукції (Pfeffer & Coote, 1991). З введенням жорсткого поділу праці, виникла необхідність розширення системи детального контролю, відомої як *контроль якості*.

Контроль якості та інспекція – це процеси, які визначають відповідність якості продукції вимогам специфікації.

Проте контроль та інспекція якості за останні 20 років усе частіше розглядаються як нерентабельні та марнотратні, оскільки вони не гарантували якість. Багато компаній замінюють або доповнюють їх технологіями *забезпечення якості та підвищення якості*, які б прагнули вбудувати якість у виробничий процес, повернувши працівникам їхню відповідальність за якість.

Поняття підвищення якості та забезпечення якості почали використовувати після Другої світової війни. Однак у Великій Британії та Сполучених Штатах почали привертати увагу до цього лише в 1980-х роках, коли компанії почали вивчати японський досвід, оскільки Японія почала захоплювати світові ринки в широкому асортименті продукції, тому були поставлені питання про їхній успіх і про те, чи пов'язаний він з їхньою національною культурою та їхніми новими методами управління якістю (Sayed & Ahmed, 2015).

Забезпечення якості та загальна якість пізно прийшла на Захід, хоча ідеї були розроблені в 1930-х і 1940-х роках у Сполучених Штатах, зокрема, В. Едвардсом Демінгом. Демінг був американським статистиком зі ступенем доктора філософії з фізики. Його вплив як теоретика менеджменту з'явився на Заході порівняно недавно, хоча японці звертаються до його таланту з 1950 року. Він, мабуть, саме та людина, яка зробила найбільше для того, щоб вплинути на якісний рух (Deming, 2018).

Демінг почав формулювати свої ідеї в 1930-х роках, працюючи над методами видалення відходів промислових процесів. Він почав працювати на легендарному заводі Western Electric в Хоторні в Чикаго, де також працював Джозеф Джуран, ще один новаторський теоретик якості та інший головний учасник японської революції якості. На заводі в Хоторні у той час працювало понад 40 000 осіб з виробництва телефонного обладнання. Він став відомим завдяки Елtonу Мейо і його колегам з Гарвардського університету, які в період з 1927 по 1932 рік провели свою знамениту серію експериментів щодо зміни хронології якості (Deming, 2018).

Пошуки відповіді на питання японської конкуренції були висвітлені в одному з найвпливовіших наукових видань про менеджмент 1980-х – це книга Пітерса й Уотермена «У пошуках досконалості», яка була опублікована в 1982 році. У ньому вони проаналізували основні фактори успішної компанії, заснованої на передовій практиці, що існувала на той час у Сполучених Штатах. Їх дослідження показало, що компанії, які мали відмінні відносини зі своїми клієнтами, часто були найбільш конкурен-

госпроможними й прибутковими. Досконалість, яку вони продемонстрували, гармоніювало з простими, але важливими поняттями про лояльність до клієнта та одержимість якістю. Вони виявили, що відмінні компанії мали прості та небюрократичні структури, які базувалися на активних та сповнених ентузіазму командах, які очолювали далекоглядні менеджери, які мали практичний стиль управління. Ці риси можуть бути продемонстровані будь-якою організацією, незалежно від її національного та культурного походження, але багато японських компаній з ентузіазмом прийняли їх як частину своєї культури TQC.

Ідея Пітерса й Уотермена полягала в тому, що менеджери повинні відкласти в сторону короткострокові турботи й поглянути на довгострокову перспективу (Pfeffer & Coote, 1991). Щоб випереджувати конкурентів, організаціям потрібно шукати вимоги своїх клієнтів, а потім бути цілеспрямованими у їх виконанні. Було загальнови́знано, що успіх Японії як провідної промислової держави значною мірою ґрунтується на усвідомленні про необхідність вироблення якісної продукції. З метою реалізації цієї програми вони розробили тривалі цикли планування та приділили особливу увагу розробці технології якості своєї продукції. Також приділялася увага щодо толерантної комунікації зі співпрацівниками.

Факторами, які найбільше сприяли підвищенню продуктивності, були не зміни фізичних умов на роботі, а стиль керівництва і згуртованість колективу. Тим самим вони виявили для промислового виробництва значення соціальної психології, а також роль колективної комунікації, роль лідерства.

Після роботи в Western Electric Демінг перейшов в Міністерство сільського господарства в США (Witteck & Kvernbekk, 2011). Перебуваючи там, він познайомився з людиною, яка вплинула на його мислення й познайомила його з низкою ідей, які мали вирішальне значення для розвитку руху за якість. Уолтер Шухарт був статистиком, який працював у Bell Laboratories у Нью-Йорку. Він розробив методи статистичного контролю. Це був ряд методів для усунення джерел мінливості з промислових процесів, що дозволило зробити їх більш передбачуваними й контрольованими. Мета Шухарта полягала в тому, щоб використовувати статистичний контроль для усунення марнотратства й затримок. Однією з важливих робіт Шухарта, був його цикл «*плануй, роби, перевіряй, дій*» (PDCA), що є першим методом управління безперервним поліпшенням якості (Deming, 2018).

Початковий внесок Демінга полягав у розробці та вдосконаленні методів Шухарта. Статистичні методи Шухарта й Демінга в даний час відомі як *статистичне управління процесами* (SPC). Сукупність ідей руху за людські відносини, пов'язаного з Мейо та його колегами, і SPC є теоретичною основою TQM.

Рух за якість отримав свій перший успіх після Другої світової війни, але не в Сполучених Штатах, які стали першопрохідцями в багатьох методах. Саме в спустошеній війною Японії виник рух за якість. Демінг уперше відвідав Японію в кінці 1940-х років, щоб працювати над їх післявоєнним переписом населення. Вражений його роботою, Японський союз інженерів і вчених запросив його повернутися в 1950 році, щоб прочитати лекції для провідних японських промисловців про застосування статистичного управління процесами. Японці були стурбовані відновленням своєї зруйнованої війною промисловості. Американські бомбардування значною мірою знищили японську промисловість, а те, що залишилося, в основному виробляло неякісні продукції інших країн. Японці прагнули засвоїти нові промислові технології, зокрема уроки контролю якості, в інших промислово розвинених країн.

Вони втілили в життя ідеї Демінга, Джозефа Джурана та інших американських фахівців з якості, які відвідали в той час Японію. Рух за якість почався в оборонній промисловості, за ним пішли сфери послуг, а пізніше банківська справа й фінанси. Японці розвинули ідеї Джурана й Демінга в те, що вони називають повним контролем якості (TQC), і використовували його для захоплення й створення лівової частки світових ринків автомобілів, електроніки та споживчих товарів тривалого користування в 1970-х і 1980-х роках. Значною мірою це домінування на ринку було результатом головної турботи про якість.

У Сполучених Штатах ідеї Демінга й Джурана протягом багатьох років значною мірою ігнорувалися. У 1950-х і 1960-х роках американський бізнес міг продавати все, що він виробляв, у світі. Акцент в обробній промисловості США і більшості західної обробної промисловості робився на максимізації виробництва й прибутку. На ринку продавців, що існували для їх товарів, якість мала низький пріоритет. Лише наприкінці 1970-х років, коли багато їхніх компаній втратили як ринки, так і частку ринку на користь японців, ряд великих американських компаній почали серйозно ставитися до якості продукції. Вони почали вивчати, чому споживачі віддають перевагу японським продуктам.

У Сполучених Штатах поворотним моментом часто називають загальнонаціональний документальний фільм NBC 1980 року під назвою «Якщо Японія може, чому ми не можемо?». У програмі було підкреслено домінування японської промисловості на багатьох ринках США. У другій частині програми був представлений В. Едвардс Демінг і його внесок в економічний успіх Японії. З тих пір послання Демінга й Джозефа Джурана, а також інших експертів з якості, включаючи Філіпа Б. Кросбі й Арманда В. Фейгенбаума, привернуло увагу бізнесу до необхідності розробки програм щодо якості та «зміни культури якості» (Батечко & Михайліченко, 2019, с. 27).

У Великій Британії та Західній Європі ідея забезпечення якості була спільною протягом останніх 15 років, і великі компанії взяли на озброєння ідею якості. Європейський фонд управління якістю (EQFM), заснований 14 великими європейськими компаніями, включаючи, Volkswagen, BT і Phillips, став головною силою для розвитку цієї нової культури якості (Pfeffer & Coote, 1991).

Рух за загальну якість освіти має більш пізні походження. До кінця 1980-х років у літературі було мало згадок. Велика частина новаторської роботи по TQM була проведена громадськими коледжами в США й коледжами післядипломної освіти у Великобританії. Ініціативи США розвинулися дещо раніше, ніж ініціативи Великої Британії, але в обох країнах сплеск інтересу стався з 1990 року. Багато ідей, пов'язаних з TQM, у даний час добре розвинені у вищій освіті, а поняття забезпечення якості стали ключовими в ЗВО та школах. У 2001 році рух за якість стає ключовим в освіті.

Незважаючи на визнання необхідності розвитку якісних культур, у деяких сферах освіти все ще спостерігається залишкове небажання приймати те, що деякі традиціоналісти вважають методологіями промислового управління. Це може пояснити запізнення, із яким бачення руху за якість дійшло до освіти. Деякі освітяни не люблять проводити аналогії між освітніми процесами й виготовленням промислової продукції. Однак зростає бажання вивчати уроки промисловості. Нещодавні ініціативи, такі як зростання партнерства в галузі освіти, бізнесу, зблизили освіту та бізнес і зробили промислові концепції більш зрозумілими для освіти.

Висновки. У процесі дослідження нами доведено, що тлумачення сутності «якість освіти» різні. Така ситуація призводить до проблем у розумінні понятійно-термінологічного апарату, що, на нашу думку, ускладнює процес упровадження

якості освіти, зокрема у вищій школі. Усе частіше в останні роки їх намагаються розв'язати виключно педагогічними засобами, що, як правило, не приносить бажаного результату. Досліджувана проблема не може бути розв'язаною лише в межах педагогічної теорії й освітньої практики. Очевидно, щоб дослідити як зародився рух за якість, нам потрібно зрозуміти його витoki в промисловості. Саме з промисловості походять концепції та методологія управління якістю (TQM). Досліджувана проблема може бути розв'язана шляхом вивчення досвіду, що набуто в промисловості. Лише об'єднання зусиль закладів освіти з державними ініціативами, зростання партнерства в галузі освіти, бізнесу дозволить покращити якість вищої освіти в Україні, а отже й прискорити процес її покращення.

Список бібліографічних посилань

- Бардадим, 2021 – Бардадим, О.В. (2021). Роль цифрової трансформації освіти у підготовці вчителів природничого напрямку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: «Педагогічні науки», 1: 101–106. Doi: 10.31651/2524-2660-2021-1-101-107.*
- Батечко & Лут, 2018 – Батечко, Н., Лут, М. (2018). Технології забезпечення якості вищої освіти в контексті європейських практик. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 3–4: 133–138. Doi: 10.28925/1609-8595.2018.3-4.133138.*
- Батечко & Михайліченко, 2019 – Батечко, Н., Михайліченко, М. (2019). Феномен академічної доброчесності в контексті синергії наукових підходів. *Освітологія, 8: 26–33. Doi: 10.28925/2226-3012.2019.8.2633.*
- Батечко, 2017 – Батечко, Н. (2017). Феномен якості вищої освіти в сучасному науковому дискурсі. *Освітологічний дискурс, 3–4: 1–16. URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/osdys_2017_3-4_3.pdf.*
- Батечко, 2019 – Батечко, Н. (2019). Якість вищої освіти в контексті синергії наукових підходів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика, 3–4: 12–19. Doi: 10.28925/1609-8595.2017(3-4)1219.*
- Батечко та ін., 2020 – Батечко Н., Бульвінська О., Локшина О., Мосьян Н., Проценко О., Сисоєва С., Соколова І. (укл.). (2020). Європейський простір вищої освіти: параметри якості та експертизи: навчальний посібник. Київ. 194 с. URL: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/efc8ed0c-6d2a-4c68-8f3a-1dd621fc0a8a/Coursebook.pdf>
- Булах та ін., 2001 – Булах, І., Вороненко, Ю., Кузнецов, В., Мруга, М., Артемчик, А., & Філанчук, І. (2001). Система моніторингу та оцінка якості освіти. *Роль аналітичних досліджень у формуванні національної освітньої політики: матеріали міжнар. семінару» (11–13 вересня, 2001р.).* РР. 2–14.
- Грицаєнко, 2020 – Грицаєнко, А.М. (2020). Принципи академічної доброчесності в системі внутрішнього забезпечення якості освіти. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова, 77: 63–67. Doi: 10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.14.*
- Десятов, 2022 – Десятов, Т. (2022). Лідерство як принцип управління. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*

- ького. Серія: «Педагогічні науки», 4: 11–18. Doi: 10.31651/2524-2660-2022-4-11-18.
- Медведовська, 2012. – Медведовська, Т. (2012). Шляхи оцінювання якості професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах України. *Управління якістю підготовки кадрів з вищою освітою через удосконалення процедур ліцензування, акредитації та рейтингування: Збірник тез доповідей науково-методичної конференції (15–16 березня 2012 р.)*. Т. 1. PP. 95–99 URL: <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/3213?show=full>.
- Новіков, 2021 – Новіков, В. (2021). Якість освіти. Pisa-2018: оцінка і потенціал підвищення. *Demography and social economy*, 46(4): 50–70.
- Огнев'юк, Сисоева, 2015 – Огнев'юк, В., Сисоева, С. (2015). Підготовка експертів у галузі освіти в Україні. *Освітologia*, 4: 54–60. Doi: 10.28925/2226-3012.2015.4.5460.
- Приходько, 2013 – Приходько, В. (2013). Якість освіти як об'єкт моніторингу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 28(81): 285–290. URL: <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2013/28/46.pdf>.
- Стеблецький, 2020 – Стеблецький, А. (2020). Чинники забезпечення якості вищої освіти. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 33: 31–40. Doi: 10.28925/2311-2409.2020.33.4.
- Шостаківська, 2021 – Шостаківська, Н. (2021). Забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах в умовах гібридної війни на Сході України. *Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки: збірник тез I Міжнародної наукової конференції присвяченої 35 роковинам аварії на ЧАЕС, 22–23 квітня 2021 р. Тернопіль: ФОП Паляниня В.А.* PP. 137–138.
- Deming, 2018 – Deming, W. E. (2018). *The new economics: for industry, government, education* (Third edition). The MIT Press. P. 240. Doi: 10.15407/dse2020.02.050.
- Nussbaum, 2006 – Nussbaum, M. (2006). Education and democratic citizenship: Capabilities and quality education. *Journal of human development*, 7(3): 385–395.
- Pfeffer & Coote, 1991 – Pfeffer, N., Coote, A. (1991). Is Quality Good for You?: A Critical Review of Quality Assurance in Welfare Services. Institute of Public Policy Research. 72 p.
- Sayed & Ahmed, 2015 – Sayed, Y., Ahmed, R. (2015). Education quality, and teaching and learning in the post-2015 education agenda. *International Journal of Educational Development*, 40: 330–338.
- Wittek & Kvernbekk, 2011 – Wittek, L., Kvernbekk, T. (2011). On the problems of asking for a definition of quality in education. *Scandinavian journal of educational research*, 55(6): 671–684.
- Reference**
- Bardadym, O. (2021). The role of digital transformation of education in the training of science teachers. *Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Series: "Pedagogical Sciences"*, 1: 101–106. Doi: 10.31651/2524-2660-2021-1-101-107 [in Ukr].
- Batechko, N., Lut, M. (2018). Technologies for ensuring the quality of higher education in the context of European practices. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, 3–4: 133–138. Doi: 10.28925/1609-8595.2018.3-4.133138 [in Ukr].
- Batechko, N., Mykhailichenko, M. (2019). The phenomenon of academic integrity in the context of the synergy of scientific approaches. *Osvitology*, 8: 26–33. Doi: 10.28925/2226-3012.2019.8.2633 [in Ukr].
- Batechko, N. (2017). The phenomenon of the quality of higher education in modern scientific discourse. *Osvitology discourse*, 3–4: 1–16. Retrieved from http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/osdys_2017_3-4_3.pdf [in Ukr].
- Batechko, N (2019). The quality of higher education in the context of the synergy of scientific approaches. *Continuous professional education: theory and practice*, 3–4: 12–19. Doi: 10.28925/1609-8595.2017(3-4)1219 [in Ukr].
- Batechko N., Bulvinska O., Lokshina O., Mospan N., Protsenko O., Sysoeva S., Sokolova I. (incl.). (2020). European Higher Education Area: Quality and Expertise Parameters: Study Guide. Kyiv. 194 p. Retrieved from <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/efc8ed0c-6d2a-4c68-8f3a-1dd621fc0a8a/Coursebook.pdf> [in Ukr].
- Bulak, I., Voronenko, Yu., Kuznetsov, V., Mruga, M., Artemchuk, L., & Filanchuk, I. (2001). System of monitoring and evaluation of the quality of education. *The role of analytical research in the formation of national educational policy: materials of the international seminar* (September 11–13, 2001). PP. 2–14 [in Ukr].
- Hrytsaenko, L.M. (2020). Principles of academic integrity in the system of internal quality assurance of education. *Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanova*, 77: 63–67. Doi: 10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.14 [in Ukr].
- Desyatov, T. (2022). Leadership as a management principle. *Bulletin of the Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi. Series: "Pedagogical Sciences"*, 4: 11–18. Doi: 10.31651/2524-2660-2022-4-11-18 [in Ukr].
- Medvedovska, T. (2012). Ways of assessing the quality of professional training of specialists in higher educational institutions of Ukraine. *Management of the quality of training of personnel with higher education through the improvement of licensing, accreditation and rating procedures: Collection of abstracts of scientific and methodological conference reports (March 15–16, 2012)*. Vol. 1. PP. 95–99. Retrieved from <https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/3213?show=full> [in Ukr].
- Novikov, V. (2021). Quality of education. Pisa-2018: assessment and potential for improvement. *Demography and social economy*, 46(4): 50–70 [in Ukr].
- Ognevyuk, V., Sysoeva, S. (2015). Training of experts in the field of education in Ukraine. *Osvitology*, 4: 54–60. Doi: 10.28925/2226-3012.2015.4.5460 [in Ukr].
- Prykhodko, V. (2013). Quality of education as an object of monitoring. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*, 28(81): 285–290. Retrieved from <http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2013/28/46.pdf> [in Ukr].
- Stebletskyi, A. (2020). Factors ensuring the quality of higher education. *Pedagogical education: Theory and practice. Psychology. Pedagogy*, 33: 31–40. Doi: 10.28925/2311-2409.2020.33.4 [in Ukr].
- Shostakivska, N. (2021). Ensuring the quality of education in higher educational institutions in the conditions of a hybrid war in the East of Ukraine. *Military conflicts and man-made disasters: historical and psychological consequences: a collection of theses of the 1st International Scientific Conference dedicated to the 35th anniversary of the accident at the Chernobyl Nuclear Power Plant, April 22–23, 2021*. Ternopil: FOP Palyanytsia, V.A. PP. 137–138 [in Ukr].
- Deming, W. E. (2018). *The new economics: for industry, government, education* (Third edition). The MIT Press. P. 240. Doi: 10.15407/dse2020.02.050.

Nussbaum, M. (2006). Education and democratic citizenship: Capabilities and quality education. *Journal of human development*, 7(3): 385–395.

Pfeffer, N., Coote, A. (1991). Is Quality Good for You?: A Critical Review of Quality Assurance in Welfare Services. Institute of Public Policy Research. 72 p.

Sayed, Y., Ahmed, R. (2015). Education quality, and teaching and learning in the post-2015 education

agenda. *International Journal of Educational Development*, 40: 330–338.

Wittek, L., Kvernbekk, T. (2011). On the problems of asking for a definition of quality in education. *Scandinavian journal of educational research*, 55(6): 671–684.

DESYATOV Tymofiy

Doctor in Pedagogy, Professor,
Professor at the Department of Educational and Socio-Cultural Management and Social Work,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

BARDADYM Oleh

Lecturer at Department of Educational and Socio-Cultural Management and Social Work,
Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy

QUALITY OF EDUCATION IS A SIGN OF STATE DEVELOPMENT

Summary. The article highlights the category of 'quality of education' in the context of synergy of scientific approaches: systemic synergistic. It is noted that such an interpretation can serve as a theoretical and methodological basis for the phenomenon under study. The author analyses various approaches to the definition of the concept of 'quality of education'. It is proved that the understanding of quality and its indicators is controversial due to a wide range of stakeholders in the field of education. It is found that the concept of 'quality of education' is best interpreted from the perspective of education consumers. The origins of the education quality movement are investigated. It is found that the concepts and methodology of quality management (TQM) originate from industry.

Methods. The article is a contribution to the consideration of the problem of ensuring the quality of higher education in the context of Europeanisation and integration of Ukrainian higher education into the European Higher Education Area. Based on the analysis of scientific papers, we tried to explore the origins of the quality movement, which allowed us to define the concepts and methodology of TQM.

Conclusion. In the course of the study, we have proved that the interpretation of the essence of 'quality of education' is different. This situation leads to problems in un-

derstanding the conceptual and terminological apparatus, which, in our opinion, complicates the process of introducing quality education, in particular in higher education. Increasingly, in recent years, they have been solved exclusively by pedagogical means, which, as a rule, does not bring the desired result. The problem under study cannot be solved only within the framework of pedagogical theory and educational practice. Obviously, in order to investigate how the quality movement was born, we need to understand its origins in industry. It is from industry that the concepts and methodology of quality management (TQM) originated. The problem under study can be solved by studying the experience gained in industry. Only by combining the efforts of educational institutions with government initiatives, growing partnerships in education and business will it be possible to improve the quality of higher education in Ukraine, and thus accelerate the process of its improvement.

Keywords: quality of education; stakeholder; social intelligence; educational process; quality standard; TQM; industrialisation; standards; quality inspection; management.

Одержано редакцією 27.08.2024
Прийнято до публікації 14.09.2024

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-3-27-32>

 <https://orcid.org/0000-0002-2603-0596>

ПАРЧЕВСЬКИЙ Рафал

доктор філософії з інженерії, викладач Військового коледжу,
Військовий технічний університет у Варшаві
rafal.parczewski1@wat.edu.pl

 <https://orcid.org/0009-0009-8486-5274>

СЛУСАКОВИЧ Станіслав

магістр, Військовий технічний університет у Варшаві
stanislaw.slusakowicz@wat.edu.pl

УДК 37.035:172.15]:316.64(045)

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ВИХОВАННЯ СУСПІЛЬСТВА

Військові дії на території України змусили багато країн Європейського Союзу усвідомити необхідність запровадження спеціальних захисних процедур у цивільних системах, таких як і військ. Це стосується також навчання дітей та молоді, які можуть відчувати загрозу перед обличчям війни в Україні. Все частіше ми чуємо про різного роду процедури евакуації, карти укриттів та посилення заходів з охорони державного кордону. Війна – це жаклива жорстокість, що приносить багато руйнувань, які впливають на інтелектуальний розвиток дітей та молоді.

Метою статті є обґрунтування доцільності впровадження різних видів воєнізованої підготовки, зокрема для періодів кризи, які підвищують загальну обізнаність суспільства, включно з дітьми.

Створення класів військових профілів у середніх школах або підтримка місцевих асоціацій, які займаються питаннями безпеки, має бути в інтересах кожної країни. З раннього дитинства ми маємо розвивати патріотичні риси серед молоді та підвищувати їхню обізнаність щодо загор, які можуть виникнути внаслідок нещасних випадків, таких як: збройний конфлікт,